

PATRISTICA

PATRISTICS

Predicile Sfântului Petru Hrisologul la Epifanie (CLVI-CLX)

Dragoș BOICU*

Abstract: *Of the approximately 180 homilies of St. Peter Chrysologus, a group of 4 sermons [CLVI, CLVII, CLVIII, CLX] stands out, being dedicated to Epiphany feast. These texts prove that in the first half of the fifth century we are faced with an evolution of the meaning of the Epiphany, which up to a certain point has as its object the worship of the Magi, so that later, after a number of years or decades, it also includes the theme of Baptism, respectively the wedding in Cana.*

Keywords: *Peter Chrysologus, Ravenna, Epiphany, homiletics, Patristic exegesis*

I

În corpusul omiletic al episcopului din Ravenna se găsesc cinci piese dedicate Epifaniei (CLVI-CLX) și fac parte, din „ciclul nativității” alături de cuvântările despre Întrupare și Naștere (CXLA, CXLB, CXLI, CXLV, CXLVI, CXLVII, CXLVIII, CXLVIII), despre fuga în Egipt (CL, CLI) și despre uciderea pruncilor (CLII, CLIII), la care se pot adăuga și omiliile la Sfântul Ștefan (CLIV) și la calendele lunii Ianuarie (CLV, CLVA)¹. Așa cum ne-am aștepta la un autor apusean din prima jumătate a secolului al V-lea, predicile la Epifanie au în centru închinarea magilor, dar ele dau mărturie și despre un fenomen interesant, destul de izolat în creștinătatea din Occident la finele Antichității: lărgirea semnificațiilor acestui praznic².

Trebuie precizat că din cele cinci omilii (CLVI-CLX) doar patru sunt autentice. Se pare că *Sermo CLIX* nu-i aparține ierarhului din Ravenna, fiind un text pseudo-epigraf care i-a fost atribuit destul de timpuriu și astfel a fost inclus chiar

¹ Stéphane Mercier, *Divini ortus claritas. Le cycle de Noël dans les sermons de saint Pierre Chrysologue: introduction, traduction et commentaire*, Faculté de théologie, Université catholique de Louvain, 2018, p. 17-18.

² Analiza cadrului istoric și a evoluției semnificațiilor liturgice a praznicului Epifaniei a fost recent publicată în studiul: Dragoș Boicu „Întreita semnificație a Epifaniei în omiliile Sfântului Petru Hrisologul”, în vol. Constantin Necula, Dragoș Boicu, Radu Gârbacea (eds), *Părintele Mircea Ielciu, învățătorul nostru despre Părinții Bisericii: volum omagial la împlinirea vârstei de 65 de ani*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2023, p. 330-357.

în *Collectio Felicianiana*. Pe baza criticii interne a textului s-a stabilit că predica are mult mai multe elemente comune cu compilațiile pseudo-augustinieni decât cu celelalte cuvântări ale Sfântului Petru³. De aceea, ne vom concentra atenția în special asupra cuvântărilor CLVI, CLVII, CLVIII și CLX.

Cuprinsul omiliilor la Epifanie

Din punct de vedere tematic, cele patru omilii autentice sunt foarte ofer-tante, întrucât dau mărturie despre fascinanta evoluție a semnificațiilor liturgice ale Epifaniei, și, în același timp, relevă o serie de chei hermeneutice pentru abordarea exegetică a capitolului 2 al Evangheliei de la Matei, cum se poate constata din rezumatele următoare.

Sermo CLVI

Leacurile pot fi mai degrabă vătămătoare dacă sunt luate fără discernământ, după cum și textul sacru devine pricină de pierzare dacă nu este citit în acord cu dogmele credinței și de aceea creștinul nu trebuie să rățească ascultând cuvântul Evangheliei (§1), ale cărei cuvinte nu sunt rodul iscusințelor omenești, ci sunt noi, originale și întărite de autoritate dumnezeiască (§2). Întruparea lui Iisus restaurează lumea întreagă, aducând în mijlocul ei pe Cel capabil să reînnoiască firea tuturor și să tămăduiască omenirea de la obârșia ei, alungând moartea intrată prin păcatul lui Adam și rechemând viața prin învierea Lui (§3). Nașterea lui Iisus are loc tocmai în vremea domniei lui Irod, când domnia legiuită este uzurpată, când libertatea este înăbușită și când închinarea este nimicită, pentru ca Dumnezeu să vină în fața omului care nu Îl mai căuta pe Dumnezeu (§4-5). Și în timp ce iudeii – primitorii Legii – nu Îl acceptă pe Dătătorul Legii, magii de la Răsărit vin și I se închină recunoscându-I dumnezeirea. De aceea, închinarea magilor este un miracol mai mare decât steaua care i-a călăuzit până la Sfântul Prunc (§6). Magii călătoresc pe o cale lungă, atât geografic – din Răsărit către Betleem –, cât mai ales lăuntric, pe calea propriilor inimi și cugete, convingându-se că steaua nu stăpânește destinul, ci este împreună-slujitoare tainei și este supusă voinței lui Dumnezeu (§7). Căutându-L în palatul lui Irod pe „Regele Iudeilor, Cel ce S-a născut”, magii nu dau dovadă de ignoranță, ci îi acuză pe cei nepăsători, îi demască pe cei răi și îi mustră pe cei ce nu au alergat să se închine adevăratului Stăpân, ce trebuia să Se odihnească în templu, nu culcat în iesle. „Vitele L-au primit în iesle pe Cel pe Care voi Îl disprețuiți să-L primiți în casa Sa” (§8). Steaua care îi poartă pe magi spre minunata priveliște îi atrage prin nefirescul

³ Alejandro Olivar, *Los Sermones de San Pedro Crisologo. Estudio critico*, Abadia de Montserrat, 1962, p. 216-221. A se vedea și A. Olivar, „Sobre un sermón de Epifanía y un fragmento de sermón de Navidad atribuidos erróneamente a san Pedro Crisólogo”, *Ephemerides Liturgicae* 67 (1953), p. 129-137.

traectoriei întrucât nu a apărut de bunăvoie, ci din porunca divinității, și depășind limitele filozofiei, lepădând greșala, magul aleargă către Pruncul Iisus, cade în genunchi și Îl slăvește (§9). În finalul omiliei, episcopul își anunță intenția de a continua explicarea pericopei cu următorul prilej. (§10)

Sermo CLVII

Numele sărbătorilor cuprind în ele semnificația sfântă a respectivelor zile, iar denumirea de Epifanie arată că este sărbătoarea în care dumnezeirea strălucește împletind unicitatea întrupării cu întreita arătare și, astfel, această sărbătoare care a luat naștere în timpuri diferite aduce împreună cele trei cinstiri ale dumnezeirii. De Epifanie magii Îl mărturisesc pe Hristos drept Stăpân al tuturor și Făcător al Lumii, descoperindu-L nu prin propria iscusință, ci prin îngăduința Creatorului (§1). Este „steaua Aceluia”, astrul care nu are putere asupra unui destin, ci se află în puterea Făcătorului a toate și își croiește drum pe cer din porunca Domnului, călăuzindu-i pe magi ca o împreună-slujitoare a robilor lui Dumnezeu (§2). Faptul că steaua și magii sunt slujitori ai minunii nu trebuie să fie interpretat ca un argument în favoarea magiei sau astrologiei, ci o dovadă suplimentară a puterii dumnezeiești care îi biruie pe vrăjmași cu propriile lor arme, preschimbându-i pe magi din adoratori ai stelelor în închinători cucernici și pe marele Pavel din prigonitor în zelos propovăduitor (§3). Chiar și faptul că magii au adus daruri cu semnificații tainice este o mărturie a Providenței și a Revelației transmise urmașilor lui Noe și ai lui Avraam și de aceea Îi aduc lui Hristos ofrandele vechilor patriarhi: aur ca unui Rege, tămâie ca lui Dumnezeu și smirnă ca Celui ce va să moară (§4). În această zi a arătării Domnului, Hristos preschimbă apa în vin la nunta din Cana Galileei, unde merge nu pentru a se desfăta, ci pentru a lucra minunea și miracolul este săvârșit nu pentru a înlesni beția, ci pentru a face arătată dumnezeirea (§5). De Epifanie Mântuitorul intră în albia Iordanului ca să-i descopere în cer pe cei ce vor primi de acum Taina Botezului devenind împreună-moștenitori ai celor cerești. Revărsarea Duhului Sfânt și glasul Tatălui reprezintă o conlucrare cu Fiul pentru răscumpărarea noastră (§6). Astfel, în una și aceeași zi, Hristos Se face cunoscut prin întreita mărturie: darul magilor, prefacerea apei și glasul Tatălui, făcând din întreita arătare o singură sărbătoare (§7).

Sermo CLVIII

Adesea suntem surprinși de faptul că Hristos a venit între oameni într-un chip atât de vulnerabil, ca un prunc neputincios supus condițiilor vârstei sale, dar Dumnezeu, Care a vrut să fie iubit, nu temut, a ales această modalitate pentru a înmuia inimile învârtoșate ale oamenilor și pentru a dezgheța sufletele împietrite ale oamenilor (§1). Dar chiar și așa, umila copilărie a lui Hristos tulbură Ierusalimul, îl tulbură pe Irod, îi tulbură pe cărturari și preoți și îi pregătesc o moarte violentă Pruncului lipsit de apărare (§2). Și dacă Irod este motivat de dragostea

de stăpânire și interese dinastice, Ierusalimul este mânat de propria-i decădere, preoții de profanarea cultului, iar cărturarii de răstălmăcirea Legii și, cuprinși de rușine, nu vor ca Hristos să Se nască ca mai apoi să-i vădească (§3). Cel ce lucrează potrivit poruncii abia așteaptă sosirea Stăpânului său, în vreme ce slugile viclene se înfricoșează de pedeapsă, dar nici nu arată semn de îndreptare pentru a dobândi iertarea (§4). De aceea și noi suntem datori să părăsim păcatul și să urmăm virtutea și cumpătarea pentru a ne îndrepta cum se cuvine spre cununa cerească (§5). Iscodindu-i pe magi, Irod încearcă să afle locul și timpul acestei nașteri înfricoșătoare, dar uită să se teamă de miracolul stelei și de Făcătorul timpului (§6). Dar magul este chemat să I se închine lui Hristos, nu să-L trădeze, iar cei ce se înfricoșaseră de vestea nașterii nu se tem să pregătească chinuri și moarte în loc de daruri prețioase (§7). Pretinzând să fie vestit (*renuntiate mihi* – dați-mi de știre; lepădați-vă de mine), Irod cere în chip nimerit să fie lepădat de magi și, precum creștinii se leapădă de diavol înainte de botez, Irod, care împlinește lucrarea satanei, spune că el însuși trebuie să fie lepădat (§8). Deși crede că minte spunând că se va închina Pruncului, involuntar spune adevărul, pentru că, în cele din urmă, va sta plecat spre pedeapsă înaintea lui Dumnezeu. După ce părăsesc palatul, întunericul vicleniei se risipește și steaua reapare conducându-i pe magi la locul nașterii Domnului (§9). Ajunși în fața Sfântului Prunc, magii își deschid vistieriile și Îi oferă ca jertfă împărătească: aur ca unui rege, tămâie ca lui Dumnezeu și smirnă ca unuia ce va să moară și, abandonând calea înșelăciunii, se întorc în țările lor pe calea nevionovăției (§10).

Sermo CLX

Dacă în ziua de Crăciun a fost celebrată întruparea Domnului, de Epifanie este descoperit în mai multe chipuri modul în care Stăpânul, venit în trup omenesc, Își revelează dumnezeirea (§1). Întâi de toate, în această zi Făcătorul tuturor este aflat de mag într-un trup firav și, biruit de taina ce îi stă înaintea, nu îi rămâne decât să cadă la pământ și să I se închine, mărturisindu-L prin cele trei daruri a fi deopotrivă Dumnezeu, Împărat a toate și Cel ce va să moară. Dar deși păgânul este dispus să mărturisească dumnezeirea lui Hristos, iudeul nu o face, ci Îl trădează pentru a-L preda lui Irod cel nelegiuit (§2). Tot în această zi, Hristos Care spală păcatul lumii a intrat în albia Iordanului, Tatăl Însuși dând mărturie din cer, fiindcă nimeni altul nu ar fi avut autoritatea să fie martor (§3). Duhul Sfânt Se arată în chip de porumbel vestind nu sfârșitul potopului, ci revărsarea îmbelșugată a ungerii dumnezeiești asupra lui Hristos (§4). Manifestarea celor trei Persoane ale Sfintei Treimi arată calitatea de Stăpân pe care Mântuitorul o are asupra stihilor, deși nu le tulbură ca în Vechiul Testament pentru a stârni frica în sufletele oamenilor, ci alege să lucreze prin iubire și har (§5). De Epifanie este evocat și începutul minunilor săvârșite de Hristos prin preschimbarea apei în vin la nunta din Cana Galileei, unde Făcătorul materiei acționează asupra ei pentru

a întări cu puterea dumnezeiască slăbiciunea firii noastre. Menirea ultimă a apei era de a se preschimba în sângele lui Hristos care trebuia să se ofere celor ce se apropie de El (§6). De Epifanie, dumnezeirea lui Hristos se arată în aceste trei chipuri: darul magilor, mărturia Tatălui și prefacerea apei în vin, iar omilia se încheie cu îndemnul de a se apropia de darurile euharistice (§7).

Potrivit analizei lui Alejandro Olivar, se poate vorbi despre o mini-serie de predici exegetice (CLVI-CLVIII) la pericopa lecturată în ziua Epifaniei (*Mt* 2, 1-12). Nu este un lucru nefiresc pentru stilul predicatorial și tactul pastoral al Sfântului Petru Hrisologul să stăruie asupra unei anumite teme pe care o tratează concis de-a lungul mai multor zile consecutive. În mod analog, trebuie presupus, potrivit lui Olivar, că aceste trei cuvântări festale au fost rostite în zile diferite, dar consecutive, ale aceluiași an, cu prilejul sărbătoririi Epifaniei, accentuându-i întreita semnificație⁴. După aprecierile aceluiași savant benedictin, *Sermo CLX* nu este o omilie în sine, ci mai degrabă un tratat tematic asupra sărbătorii⁵, căruia ulterior i s-a adăugat la final o scurtă formulă doxologică⁶: „Per Dominum nostrum Iesu Christo, qui vivit et regnat nunc et semper, et per omnia secula saeculorum. Amen”.

Revenind la seria de omilii propriu-zise, se distinge *Sermo CLVII*, care, prin explicațiile aduse asupra semnificațiilor Epifaniei, pare să fi fost rostită chiar în ziua praznicului, întrerupând tâlcuirea pericopei de la Matei (2, 1-12)⁷, începută cu o zi înainte în *Sermo CLVI* (versetele 1-2). Pe de altă parte, *Sermo CLVIII* reia exegeza textului de la Matei începând cu versetul 3 și continuă până la finalul pericopei.

Franco Sottocornola consideră că avem totuși de-a face cu 4 predici ținute în 3 ani distincți, dintre care *Sermo CLVI*, *CLVII* și *CLX* par a fi rostite chiar în ziua Epifaniei, în vreme ce *Sermo CLVIII* este o continuare pentru *CLVI* și ar fi fost ținută cel mai probabil în duminica imediat următoare⁸.

Ceea ce atrage și mai mult atenția asupra acestei perechi (*CLVI* și *CLVIII*) este faptul că nu conțin nicio aluzie la Botezul Domnului, în vreme ce restul de predici (*CLVII* și *CLX*) menționează alături de închinarea magilor atât Botezul în Iordan, cât și miracolul prefacerii apei în vin la nunta din Cana Galileei.

Scurt și la obiect, Sfântul Petru Chysologul reușește în aceste predici să facă o concisă prezentare a celor trei teme reunite de praznicul Epifaniei. Naturalitatea cu care se adresează credincioșilor și facilitatea cu care face tranziția de o semnificație la alta dau mărturie atât despre calitățile oratorice ale episcopului,

⁴ Alejandro Olivar, *Los Sermones de San Pedro Crisologo. Estudio critico*, Abadia de Montserrat, 1962, p. 249.

⁵ *Ibidem*, nota 51.

⁶ *Ibidem*, p. 257, 222.

⁷ *Ibidem*, p. 275.

⁸ Franco Sottocornola, *L'anno liturgico nei sermoni di Pietro Crisologo*, Casena, 1973, p. 237.

cât și despre evoluția înregistrată în practica liturgică din Ravenna. De aceea, în cele ce urmează redăm integral într-o nouă traducere⁹ cuprinsul celor patru omilii autentice, dar și al cuvântării atribuite.

II

Omiliile CLVI-CLX ale Sfântului Petru Hrisologul¹⁰

Omilia a CLVI-a: Cu privire la Epifanie

1. De fiecare dată când bolnavul îndrăznește să primească priceperea precaută a medicilor care prepară antidotul cu licorile izbăvitoare împotriva bolilor mortale nerespectând regulile, indicațiile terapeutice sau timpul [adekvat], ceea ce a fost prevăzut spre sănătate devine pricina primejdiei. Tot așa și cuvântul lui Dumnezeu, dacă ascultătorul nesăbuit îndrăznește să-l cunoască în afara îndrumării [Bisericii], în afara învățurii, în afara dogmei credinței, pricina vieții devine prilejul pierzării. Trebuie cercetat, fraților, ca lucrul dumnezeiesc care a fost scris pentru noi spre desăvârșire să nu ducă la vătămarea sufletelor din cauza nepriceperii de a-l asculta.

2. Crezi oare că evanghelistul astăzi învață că nașterea lui Hristos din veac ascunsă a fost descoperită prin steaua călăuzitoare de către caldei, scrutătorii stelelor, magii rătăciți prin stele, care cercetau mișcările cerului în întunecimile nopților și atribuiau pricinile nașterii și morții traiectoriilor stelelor, care afirmă cu tărie că cele bune și cele rele ale oamenilor [se petrec] din voia luminătorilor? Să nu fie! Astfel gândește lumea, astfel înțeleg neamurile, astfel păcălește aparența lecturii. Restul cuvântării evanghelice nu grăiește cele omenești, ci cele dumnezeiești; nu cele obișnuite, ci cele noi, care nu înșeală prin scamatorie, ci sunt supuse adevărului; [fapte care] nu sunt farse pentru ochi, ci înrădăcinate în inimi; nu sunt purtate șovăitor de împrejurări, ci întărite cu autoritate; cele ce vin de la Dumnezeu, nu de la soartă; cele ce sunt nu adunate prin calcule, ci dobândite prin virtuți.

3. Zice [Scriptura]: *Când S-a născut Iisus în Betleemul Iudeii, iată magii de la răsărit au venit la Ierusalim zicând: Unde e Regele iudeilor Care S-a născut? Am văzut steaua Lui și am venit să I ne închinăm (Mt 2, 1-2). Când S-a născut Iisus. Se ivește Obârșia lucrurilor, răsare generosul Dăruitor al neamului, Se naște Ziditorul naturii ca să restaureze natura, să reînnoiască stirpea, să primenească obârșia. Adam, întâiul om, părintele neamului, obârșia descendenților, într-atât a pierdut bunătatea firii, libertatea neamului și viața stirpei, încât a reușit să le*

⁹ Pentru o altă traducere a grupajului omiliilor la Epifanie a se vedea Sfântul Petru Hrisologul, *Omilii tematice*, traducere și studiu introductiv Pr. Radu N. Vasile, Anastasia, București, 1999, p. 85-113.

¹⁰ Textul folosit pentru traducere este cel al ediției critice stabilite de către Alejandro Olivar în *Sancti Petri Chrysologi Collectio sermonum*, pars III, în col. *Corpus Christianorum*, Series Latina, XXIVB, Brepols, Turnhout, 1982, p. 970-993.

aducă urmașilor demni de plâns răul naturii, robia neamului și moartea stirpei. De aceea, născându-Se Hristos, restaurează natura și murind primește moartea și cheamă înapoi viața în timp ce înviază. Cel ce dăduse omului suflet din cer, de atunci l-a făcut pe om să fie alcătuit și din carne, ca vina pământească să nu afunde din nou simțirea cerească în căderea cărnii, cum spune apostolul: *Omul cel dintâi este din pământ, pământesc; omul cel de-al doilea este din cer. Cum este cel pământesc, așa sunt și cei pământești; și cum este cel ceresc, așa sunt și cei cerești* (1 Co 15, 47-48). Și evanghelistul Ioan (spune): *Oricine este născut din Dumnezeu nu săvârșește păcat, pentru că sămânța lui Dumnezeu rămâne în acesta; și nu poate să păcătuiască, fiindcă este născut din Dumnezeu* (1 In 3, 9). Deci de aceea se naște Hristos, ca să-i înalțe la firea cerească pe cei ce zăceau în sadul pământesc.

4. *Când S-a născut Iisus în Betleemul Iudeii* (Mt 2, 1). Betleem, fraților, înseamnă în ebraică casă¹¹. Deci pe drept cu aceste cuvinte a fost desemnată casa și e numit neamul, ca să fie împlinită credința făgăduințelor și adevărul prorociei, cum spune Iacov: *Iudo, pe tine te vor lăuda frații tăi. Măinile tale să fie în ceața vrăjmașilor tăi. Închina-se-vor ție feciorii tatălui tău* (Fc 49, 8). Și apoi: *Nu va lipsi sceptru din Iuda, nici cârmuitor din coapsele sale, până ce va veni Cel Căruia Îi sunt păstrate și I se vor supune popoarele* (Fc 49, 10). De unde și David (spune): *Iuda, regele meu* (Ps 59, 8).

5. *Când S-a născut Iisus în Betleem în zilele regelui Irod* (Mt 2, 1). Ce înseamnă faptul că Dumnezeu S-a pogorât pe pământ, că dumnezeirea se unește cu carnea, că are loc unirea cerească¹² cu trupul pământesc în timpul nelegiuitului rege? Ce înseamnă aceasta? Când nu vine un rege adevărat ca să alunge pe tiran, ca să elibereze patria, ca să reînnoiască lumea, ca să redea libertatea? Irod, străin de neamul iudaic, a ocupat regatul și i-a răpit libertatea, a profanat cele sfinte, a tulburat rânduiala, a abolit orice disciplină și orice cult. Deci pe drept cele dumnezeiești ajută neamului sfânt, pentru că cele omeneste eșuaseră, și Însuși Dumnezeu ajută poporul, pe care omul nu putea să-l ajute. Astfel Hristos va veni din nou ca să fie doborât antihrist, lumea să fie eliberată, patria paradisiului să fie restituită, libertatea lumii să fie perpetuată, toată robia lumii să fie înlăturată.

¹¹ De fapt, Betleem (Beyt lehem) înseamnă „casa pâinii”.

¹² Caeleste commercium. Aici, *commercium* (schimb, relație, uz comun) încearcă să surprindă raportul dintre cele două firi ale Mântuitorului Hristos, evidențiind comunicarea intimă a proprietăților, sau însușirea caracteristicilor specifice celeilalte firi. Totuși, în viziunea ierarhului din Ravenna un astfel de raport pare a se stabili între dumnezeire și trup, respectiv carne (ipsius Dei cum carne commercium, CXL.1; commercium divinitatis et carnis, CXLIII.1; terreni corporis inire commercium, CXLVII.1; terreno corpori coeleste commercium, CLVI.5; carnis et Dei repente tantum posse provenire commercium, LXXII.3) și doar într-o singură instanță se referă la relația/unirea divinului și a umanului în unul și același trup (in uno eodemque corpore divinitatis et humanitatis convenisse commercium, CLX.2). A se vedea și M. Herz, *Sacrum Commercium*, Karl Zink, Munich, 1958, p. 121-122, 139.

6. *Iată magii de la Răsărit au venit (Mt 2, 1)*. Magii vin de la răsărit către Răsărit, ca cei ce vin să primească pe Cel ce le poruncise să vină. De fapt, când l-ar fi căutat magul pe Dumnezeu, dacă nu i-ar fi poruncit Dumnezeu? Când ar fi descoperit astrologul pe Regele cerului dacă Dumnezeu nu i-ar fi arătat? Când caldeul, care slujea atâtor zei câte stele erau în cer, s-ar fi închinat pe pământ singurului Dumnezeu fără [intervenția lui] Dumnezeu? Miracolul ceresc s-a făcut mai degrabă în privința magilor, decât a stelei, căci magul Îl cunoaște pe Regele Iudeii și Autorul Legii, pe când iudeul nu-l știe; Caldeea Îl cinstește, pe când Iudeea nu; Ierusalimul Îl refuză și se întoarce îndărăt, dar Siria Îl urmează și Îl adoră.

7. *Iată magii de la Răsărit au venit zicând: unde este regele iudeilor Care S-a născut? Am văzut steaua lui (Mt 2, 1-2)*. Dar ce nu este al Lui din cele ce sunt văzute? Într-adevăr, precum a spus apostolul, *bogat fiind, a sărăcit (2 Co 8, 9)*. Bogat fiind în dumnezeierea Sa, a devenit sărman în carne și a început să aibă o singură stea Cel Care a făcut, a ținut și păzește toată făptura. *Am văzut steaua lui*. În cele din urmă, magul Îl vede pe Cel Care stăpânește steaua și nu este stăpânit de stea, nici nu se supune pe Sine mersului stelei, ci El Însuși mână cursul stelei, a cărei direcție o îndreaptă pe cer în așa fel, îi călăuzește înaintarea în așa fel, îi domolește calea în așa fel, ca să slujească și să fie trimisă pentru călătoria magilor, căci steaua umblă când și magul umblă, steaua stă când magul stă, iar când magul doarme steaua veghează. Astfel, magul gândește că starea ei este egală cu cea a celor care călătoresc și egală le este nevoia de a sluji, și acum nu consideră steaua drept Dumnezeu, ci socotește că îi este împreună slujitoare [steaua] pe care în acest chip o vede supusă slujirilor sale.

8. *Unde este regele Iudeilor; Cel ce S-a născut? Căci am văzut la Răsărit steaua Lui și am venit să ne închinăm Lui (Mt 2, 2)*. Zicând: *Unde este regele Iudeilor; Cel ce S-a născut?*, de fapt nu îi întrebă, ci îi batjocoresc pe aceia când cei ce știu îi întrebă pe cei neștiutori; nu îi ignoră, ci îi acuză pe cei neglijenți, îi muștră pe cei trândavi, îi vădesc pe cei răi, îi lovesc pe cei încăpățânați, îi acuză pe slujitorii care nu i-au ieșit în întâmpinare Stăpânului. De ce îi mai întrebă pe oameni cei care aflaseră de la Dumnezeu ceea ce căutau? Pentru ce [era nevoie] de slujirea unei arătări omenesti pentru aceia cărora stelele cerului le slujeau spre aceasta? La ce le folosea candela templului acelora cărora le strălucea steaua minunată din cer? *Unde este regele Iudeilor; Cel ce S-a născut?* Ca și cum ar spune: de ce zace în iesle Regele iudeilor și nu e culcat în templu? De ce nu strălucește în purpură, ci e acoperit în scutece? De ce e ascuns în peșteră și nu a fost ținut la vedere în altar? Dobitoacele au primit în iesle pe Cel pe Care voi Îl disprețuiți ca să-L primiți în casa Sa. Precum a fost scris: *Boul își cunoaște stăpânul și asinul ieslea domnului său, dar tu Israel nu ai căutat pe Domnul tău (Is 1, 3)*.

9. *Am văzut steaua lui (Mt 2, 2)*. S-a ivit steaua nu de voia ei proprie, ci la poruncă, nu din voia cerului, ci din îndemnul dumnezeirii, nu după legea stelelor, ci din neobișnuința semnului; nu prin înclinarea cerului, ci din puterea Celui ce Se

naște, nu potrivit [regulilor] matematicii, ci de la Dumnezeu; nu din cunoașterea astrologiei, ci din preștiința Ziditorului; nu din rațiune aritmetică, ci din poruncă dumnezeiască, din rânduială cerească; nu din iscodirea caldee, nici din meșteșug magic, ci din proorocie evreiască. Astfel, când vede că grijile omenești au pierit, că meșteșugurile lor au eșuat, că trudirile înțelepciunii lumești sunt deșarte, că au înghețat sudorile tuturor sectelor; că au fost golite vistierile întregii filosofii, că a fugit noaptea păgână, că s-au risipit încețosările părerilor, că s-au destrămat înseși umbrele demonilor, că nu ascundea ca o cometă în coada difuză ceea ce vestea, nici nu întunecă ceea ce luminează, magul zice așa: Drept este să mergi și, cu raza subțire, cu lumina purtătoare de semn, cu sclipirea neînșelătoare să strălucești în Iudeea, arată-L acolo pe Regele născut mai presus de legile lumii, mai presus de rânduiala cărnii, mai presus de firea omenească. Astfel, renunțând la rătăcire, (magul) o urmează, aleargă, ajunge, descoperă, se bucură, se închină, adoră, pentru că nu prin stea, nici prin meșteșug, ci cu ajutorul lui Dumnezeu se minunează că L-a aflat pe El în carne omenească.

10. Prin urmare, fraților, prin lectura de față rătăcirea magilor nu e întărită, ci e destrămată. Dar acestea sunt de ajuns pentru astăzi, astfel încât cu ajutorul lui Dumnezeu să se arate limpede [cele rămase] în (zilele) ce urmează.

Omilia a CLVII-a: A doua la Epifanie

1. Sărbătorile Domnului arată pricinile [celebrării] lor prin denumirile lor, căci după cum Hristos a dat ziua Nașterii născându-Se și, înviind, a dat ziua Învierii, tot astfel revarsă ziua Iluminării Sale prin lumina semnelor minunate. Cel ce S-a ascuns în trup omenesc mai înainte născându-Se, mai apoi prin lucrările Sale S-a descoperit pe Sine în taina cerească. Apoi S-a arătat în chip întreit ca Dumnezeu Cel ce mai înainte S-a arătat ca om printr-o naștere singulară. Prin urmare, sărbătoarea poartă pe drept numele de Epifanie, în care a strălucit dumnezeirea care s-a ascuns de noi în carnea noastră. Aceasta, fraților, aceasta este sărbătoarea care, fiind alcătuită în timpuri diferite, a scos la iveală trei semne ale dumnezeirii. De Epifanie magii Îl mărturisesc pe Hristos drept Dumnezeu prin darurile tainice și închinătorii la stele, cei ce sălășluiau în noapte, Îl descoperă în bezna deasă pe Făcătorul luminii, ca această (arătare) să fie din darul Ziditorului și nu roada strădaniei celui ce-L caută; [arătarea] să fie un dar al lui Dumnezeu Creatorul, nu al stelei; să fie un privilegiu propriu darului dumnezeiesc, nu al făpturii, nici al iscusinței omenești.

2. *Iată, magii*, spune (Evanghelia), *au venit de la răsărit zicând: Unde este Regele iudeilor, Cel ce S-a născut? Am văzut chiar steaua Lui și am venit ca să I ne închinăm* (Mt 2, 1-2). *Am văzut steaua Lui*. Și ce nu este al Lui? Steaua Îi aparține Lui, nu El îi aparține stelei. *Steaua Lui*, care a primit existența, dar nu a dat-o. Creatorul stăpâna peste ivirea stelei și nu steaua stăpâna peste nașterea Creatorului. *Steaua Lui*, care își are obrâșia de la Ziditor, nu de la zidire, prin

poruncă, nu prin hazard, nu din calcul, ci de la Creator, care nu ar putea determina nașterea, ci este supusă asfințirii. Steaua nu era dătătoare de lege, ci purtătoare de semn, purtătoare nu a rânduiei zilelor, ci lumină a nopților. Steaua (era) călăuza drumului, nu a vieții, tovarășa magilor, nu înrudită cu Hristos; nu era stăpâna celor stăpâniți, ci servitoarea slujitorilor.

3. Dar (poate) zice cineva: De ce [se vorbește despre] magi, de ce printr-o stea, dacă nu este nicio legătură cu stelele, cu obârșia, nicio relație cu natura? De ce magii? De ce steaua? Ca prin Hristos însăși materia rătăcirii să devină astfel prilej de mântuire, așa cum prin Hristos pricina morții a devenit pricina vieții. A-l birui¹³ pe vrăjmaș cu propria lui sabie este însemnul singular al vitejiei. Greșeala magilor era neștiința, nu voința; de acuzat nu era pornirea, ci rătăcirea lor. A-L căuta pe Dumnezeu și a nu ști să cauți este mai degrabă neputință decât învinuire. Deci se cuvenea ca Dumnezeu să ofere [prilejul] de a fi descoperit de cei ce-L căutau și să pună vinovăția pe seama greșelii [și nu pe seama oamenilor]. De fapt, cu o astfel de judecată, Pavel a fost făcut propovăduitor din prigonitor pentru că lupta împotriva Legii [celeii noi] din pricina zelului pentru Lege și păcătuisse față de Dumnezeu din iubire de Dumnezeu. De aceea, credința aleargă spre Pavel, [pe când] necredința îl îndrepta spre necunoaștere.

4. Dar ascultătorul (poate) spune și: Să zicem că steaua arătase calea magilor ce căutau nu din propria voință, ci la porunca lui Dumnezeu, atunci de unde [au ajuns la] știința ofrandelor mistice¹⁴? De unde atâtea semnificații tainice ale darurilor¹⁵? Nu din iscusința caldeeană, ci din tradiția mai veche a sfinților strămoși. Aceștia, care erau din neamul lui Noe, din fiii lui Avraam, au învățat de la Dumnezeu că Hristos Se naște, nu prin meșteșug [magic], și au cunoscut printr-o adâncă taină că El (era) Om, Dumnezeu, Rege și Cel ce urma să moară. De aceea au adus darurile potrivite credinței părinților lor și cu pricepere au oferit aurul Regelui, tămâia lui Dumnezeu, mirul Celui ce avea să moară și prin asemenea daruri au arătat cuviință și cinste îndeajuns. Dar acestea sunt destule [în privința] magilor.

5. De Epifanie Hristos a preschimbât apa în vin la nuntă; iar faptul că Hristos luase parte la nuntă a fost propriu puterii, nu poftei; nu a fost propriu omenității, ci puterii; pricina a fost proprie semnelui, nu stomacului; nu a fost pregătirea beției, ci arătarea dumnezeirii. De fapt, când firea apei se preschimbă, îndată a făcut cunoscut pe Făcătorul și prin prefacerea zidirii a fost descoperit Creatorul elementelor. Fericite nunțile, fericite (sunt) acelea la care Hristos e de față, care se sfințesc nu prin desfătare, ci prin virtuți! Ce nu se va prefăce în har acolo unde apa s-a transformat în vin?

6. De Epifanie Hristos a intrat în albia Iordanului urmând să sfințească Botezul nostru, ca pe cei pe care i-a asumat născându-Se pe pământ să-i înalțe la cer

¹³ Turbare – lit. a tulbura, a agita, a răscoli, a pune în dezordine, a învălmăși.

¹⁴ Munerum scientia mysticorum.

¹⁵ Donorum sacramenta.

renăscându-i; ca să-i aibă liberi în El pe aceia pe care i-a văzut că sunt prizonieri fără El; ca să-i facă vii pe aceia pe care vinovăția i-a făcut să fie muritori; ca să-i facă veșnici pe aceia pe care moartea îi făcuse vremelnici și să facă să-i fie Lui părtași în cele cerești pe aceștia pe care diavolul îi izgonise din cele pământești. De aceea, fraților, Duhul Sfânt Se varsă pogorându-Se deplin, când Tatăl din ceruri proclamă: *Acesta este Fiul Meu iubit (Mt 3, 17)* ca Acelora care împreună cu Fiul au avut o lucrare de a ne crea să le revină o singură cinstire pentru restaurarea noastră.

7. Astfel, în timpuri diferite, în una și aceeași zi, prin darul magilor, prin preschimbarea apei, prin glasul Tatălui, Hristos să fie cunoscut drept Dumnezeu prin întreita mărturie și din arătarea întreită a lui Hristos să se facă o singură și sfântă sărbătoare a Epifaniei.

Omilia a CLVIII-a: A treia la Epifanie

1. Adesea ne întrebăm: de ce a intrat Hristos în lume ca să încerce în așa fel strămtorările pântecelui, să îndure ocara nașterii, să suporte înfășările scutecelor, să îndure leagănul șubred, să ceară cu lacrimi hrana sânilor, să experimenteze etapele și nevoile vârstelor. Și cum ar fi trebuit să vină Cel ce a vrut să ceară favorul, să alunge frica și să caute milostivirea? Firea ne învață pe noi toți ce reușește și ce dobândește copilăria. Ce barbarie nu este biruită de copilărie? Ce sălbăticie nu îmblânzește? Ce cruzime nu domolește? Ce nebunie nu potolește? Ce putere nu se retrage? Ce asprime nu se înmoaie? Ce strictete nu se slăbește? Ce iubire nu cere? Ce afecțiune nu stoarce? Ce favoare nu impune? Ce dragoste nu obține? Tații știu că este așa, mamele o simt, toți o dovedesc, inimile omenești dau mărturie. Deci de aceea a vrut să se nască așa Cel ce a vrut să fie iubit și nu să fie temut. Și totuși, auziți ce reușește copilăria atât de blândă, atât de cuviincioasă și atât de dragă în fața relei-voințe omenești.

2. Zice [Scriptura]: *Auzind, Irod s-a tulburat și tot Ierusalimul împreună cu el. Și adunând pe toți arhierii și cărturarii poporului, căuta să afle de la ei: Unde avea să Se nască Hristos? (Mt 2, 3-4)*. Dacă Ierusalimul, dacă regele și cărturarii, dacă mai-marii preoților sunt atât de tulburați de vârsta fragedă a lui Hristos, ce ar fi făcut aceștia dacă Hristos ar fi venit deodată ca om deplin, înzestrat cu bogății și mulțime [de adepți], cu cei bănuși [de fărădelegi] și cu cei străini?¹⁶ Cei care nu prețuiesc nici timpul (vieții), nici vârsta, nici pe sârman, nici pe părinte, când aud totuși că S-a născut, Îi pregătesc moartea Celui ce Se naște, durere Celui nevinovat, nelegiuire Ccelui credincios, săbii Celui gol, oșteni Celui singur,ucidere Celui ce scâncește, pedeapsă Celui milos. Și ca să amestece forța cu sângele, cruzimea declară cumplite războaie leagănului, împunge sânii cu sulite, lovește cu scuturile în pantece, până ce ar face odrasla dumnezeiască și omenească să intre în mormânt mai înainte de a veni pe lume.

¹⁶ Aici am urmat punctuația din ediția lui J.-P. Migne (PL 52, 617).

3. Să zicem că regele Irod a fost forțat să întreprindă unele ca acestea din dragostea pentru regat și de teama succesorului; dar pentru ce Ierusalimul, pentru ce căpeteniile, pentru ce cărturarii [s-au purtat astfel]? Pentru ce? Pentru că nelegiuitul nu a vrut ca Dumnezeu să Se nască, sluga nu l-a vrut pe stăpân, vinovatul pe judecător, rebelul pe prinț, cel viclean pe cel ce-i cunoaște [înșelăciunea]. Ierusalimul se afundase în întinări felurite, preoții profanau cele sfinte și, făcând negoț cu păcatele¹⁷, au transformat iertarea și cuviința în câștig. Cărturarii au schimbat învățătura cerească, știința mântuitoare, îndrumarea de viață dătătoare în înțeles sălbatic, în căderea înșelăciunii, în grăire deșartă aducătoare de moarte. De aceea ei nu vor ca Hristos să Se nască, se tem ca El să trăiască pentru că știau că ei vor fi dați curând necinstei, vor fi purtați în rușine, vor fi scoși din templu, vor fi lipsiți de sacerdoțiu, vor fi lipsiți de darul ofrandelor. Căci odată aprinși de poftă, prinși de înfumurare, răniți de păcate, îmbătați de deșertăciune, moleșiți de desfătare, nu mai puteau să cugete ceva cu privire la îndreptare, nici să nădăjduiască în privința iertării.

4. Când un iconom bun adună roada îmbeșugată prin truda continuă, tânjește ca stăpânul său să vină pentru [socotirea] câștigului său, îl dorește pentru bucuria proprie. Lucrătorul atent, când va împlini lucrarea muncii întreprinse, dorește să vină stăpânul casei¹⁸ ca să-și dobândească răsplata. După luptă, după victorie, soldatul credincios tânjește după prezența împăratului ca acela să-i recompenseze ostenele și rănilor prin dăruirea răsplății. Astfel, cel ce biruie cu virtute neostenită războaiele lumii tânjește ca Hristos să vină spre [încununarea] triumfului său. Dar cei copleșiți de amăgirea lumii, care tremură din pricina pedepsei, nu vor ca Hristos să vină, (nici nu) speră nimic în privința iertării.

5. Fraților, să facem cele bune și să ne ferim de cele rele, să fugim de păcate și să urmăm virtuțile, să ignorăm cele prezente și să cugetăm la cele viitoare. Să țintim spre împărăția noastră, să ajungem la triumful nostru, să năzuim spre slavă, cu toate doririle să tânjim după cunună. Dar acum să se întoarcă cuvântarea la cele ce au fost în continuare.

6. Zice [Scriptura]: *Irod chemând în ascuns pe magi, a aflat de la ei lămurit în ce vreme s-a arătat steaua. Și trimițându-i la Betleem, le-a zis: Mergeți și cercetați cu de-amănuntul despre Prunc și, dacă Îl veți afla, vestiți-mi și mie, ca, venind și eu, să mă închin Lui (Mt 2, 7-8).* Îi cheamă pe magi pe ascuns pentru că mintea prefăcută și conștiința vicleană nu îndrăznește nimic pe față. Îi cheamă pe magi pe ascuns pentru că hoțul iubește noaptea, tâlharul întinde capcanele în întuneric. Întreabă cu atenție despre timpul stelei, dar pe când se teme pentru domnia lui, nu se teme de semnul ceresc, nu se însăimântă de Ziditorul timpului? Ce te-a tulburat, Iroade? Ce ești preocupat de un astfel de succesor? Cel în slujba Căruia stau stelele nu este stăpânit de un imperiu pământesc.

¹⁷ Peccata vendentes – interesant că nu e vândută iertarea, vânzând păcatele.

¹⁸ Patrem familias.

7. *Mergeți, cercetați și, când veți afla, vestiți-mi și mie* (Mt 2,8). Iroade, greșești! Magului îi este poruncit să se închine, nu să denunțe; acela vine să mărturisească, nu să trădeze, aceluia i-a fost dat să vadă, ție nu ți-a fost dat să descoperi. *Mergeți și cercetați*. Ca și cum nu era de ajuns că i-a iscodit deja pe magi o dată. Celor ce întreabă cu cuviință le-a fost dat un răspuns necuviincios. Celor ce ascultă rău [intenționați] vestirea mântuirii le este preschimbată în pierzare. Slujitorul obraznic aude că Se naște Domnul, dar pregătește curse pentru Domnul ce Se naște, nu cinstire; pregătește moartea ca să nu trebuiască să-I slujească. Dar pentru că nici Dumnezeu nu ar putea fi circumscris, nici mântuirea nu ar putea pieri, nici viața nu ar putea să moară, Dumnezeu rămâne în cinste, (iar) slujitorul rămâne în nelegiuire. Dar cel ce disprețuiește să vină la închinare este purtat spre pedeapsă, iar cel ce nu vrea să ajungă la har e târât spre osândă.

8. *Mergeți, cercetați și, când veți afla, vestiți-mi și mie [renunțiate mihi]* (Mt 2, 8). În mod nimerit a spus *renunțați la mine [renunțiate mihi]*¹⁹, pentru că cel ce se grăbește să ajungă la Hristos întotdeauna renunță la diavol [diabolo renunțiat]. Cel ce urmează să devină creștin când aude de la sacerdot: Te lepezi de diavolul? răspunde: mă lepăd. Deci, pe drept spune că trebuie să fie lepădat de magi, cel ce știa că el ține locul diavolului și știa că împlinește partea satanei.

9. *Ca venind și eu să mă închin lui* (Mt 2, 9). El vrea să mintă, dar nu poate. Cel ce se făcea că se închină, ca să se dezlănțuie, va veni ca să fie încovoiat spre chin, să se aplece spre trudiri, să fie doborât spre pedeapsă. Însă magii, după ce au trecut de norii necredinței evreiești și au zărit steaua pe care o văzuseră mai înainte strălucind din nou pe cerul senin al credinței creștine și sub lumina și călăuzirea ei au ajuns la locul cel preasfânt al nașterii Domnului.

10. *Și, deschizând vistieriile lor, i-au oferit lui daruri: aur, tămâie și mir* (Mt 2, 11). Îi oferă Domnului cu evlavie: aur ca unui Rege, tămâie ca lui Dumnezeu și mir ca Celui ce avea să moară, cele mai mari comori ale cunoștinței pentru cei ce aveau să creadă în viitor. Astfel se întorc în patria lor pe calea nevinovăției ei, care au zdrobit calea către distrugere a înșelăciunii lui Irod.

Omilia a CLIX-a: Cu privire la Epifanie (spurie)

1. Înainte de aceste zile, adică în ziua a opta dinaintea calendelor acestei (luni), în care ziua a început să crească²⁰, fiindcă strălucește Ziua cea adevărată, cei ce au citit sau cei ce au prilejuit auzirea celor citite își amintesc lesne că Domnul Hristos Iisus S-a născut cu trup²¹, cum e scris în Evanghelie. Vestindu-L îngerii, păstorii israeliți care își vegheau turmele lor L-au aflat, [iar] astăzi, arătându-L semnele (cerești), magii păgâni care căutau cele neobișnuite Îl descoperă arătat în aceeași carne. Glasul slujitorilor netrupești a grăit către acei (păstori) vestindu-

¹⁹ *Renunțiate mihi* (Mt 2, 8) are atât sensul: „vestiți-mi mie”, cât și „lepădați-vă de mine”.

²⁰ 25 decembrie reprezenta a VIII-a zi dinaintea Calendelor lui Ianuarie.

²¹ În carne.

le ivirea nașterii Domnului, iar acestor (magi) [le-a vorbit] steaua ca o limbă a cerurilor. Acei (păștori) la care adesea au fost trimiși proorocii își spun: *Să mergem și să vedem acest cuvânt care s-a făcut nouă (Lc 2, 15)*, iar acești (magi), cărora niciun profet nu le grăise vreodată, căutând să afle, întrebau: *unde este regele Iudeilor care S-a născut? Am văzut steaua Lui la răsărit și am venit să I ne închinăm (Mt 2, 2)*.

2. Prin urmare, din vecinătate se apropie acei (păștori), iar de departe vin acești (magi), dar în mod cert ajung cu sfântă evlavie în unul și același loc al credinței, și acolo Îl privesc, Îl admiră și Îl recunosc pe regele Hristos așezat înaintea a două dobitoace profetice, prefigurând în mod clar chipul și purtarea celor două popoare. Chiar *boul își cunoaște stăpânul și asinul ieslea domnului său (Is 1, 3)*. Chiar *boul iudeu Îl recunoaște scuturându-se de jugul Legii și asinul păgân Îl recunoaște lăsând deoparte sălbăticia nebuniei, întrucât cel dintâi părăsește truda în exces a împlinirii (regulilor), iar cel de pe urmă leapădă rătăcirea șovăitoare a superstiției. Și Îl recunoaște fiecare în parte, deoarece fiecare s-a apropiat de unica iesle a Domnului pentru a se ospăta: spre a mânca hrana mântuirii în loc de fânul morții.*

3. Mâncăți, animale cuviincioase, mâncăți hrana vieții veșnice și, pe cât puteți, apucați mâncarea răsplății veșnice cu fălci lacome, nu o împărțiți în fărâme, ci primind-o întregă și tare. Căci Hristos nu poate să fie mâncat și împărțit, este primit în întregime de cei ce cred, este primit în întregime în gura inimii. *Cuvântul S-a făcut carne și S-a sălășluit între noi (In 1, 14)*. S-a sălășluit de când în chip demn a umplut pântecul fecioarei.

4. *I-au oferit*, cum a fost scris, *aur, tămâie și smirnă (Mt 2, 11)*. Noi (oferim) tămâia credinței dintr-un ținut îndepărtat, noi (oferim) smirna bunei miresme a mărturisirii celei mai apropiate, noi (oferim) dulcele miros al dragostei. Căci le oferim și pe acestea trei, când Îl mărturisim pe Hristos și rege și Dumnezeu și om, iar dacă ne închinăm lui Hristos *în Duh și adevăr (In 4, 23)*, dacă Îi oferim Lui darurile credinței și mărturisirii, și noi, precum acei magi, care sunt îndrumătorii credinței noastre și căpeteniile încrederii, înștiințați în vis, adică în această viață, care e asemănătoare somnului, batjocorindu-l pe regele Irod, adică pe diavolul, stăpânitorul acestei lumi²², să ne întoarcem pe altă cale, adică prin altă viață, spre acea patrie a noastră de la care, prin Adam, am fost în chip nefericit izgoșiți, (dar suntem) acum aduși înapoi prin Hristos în chip cu adevărat milostiv.

Omilia a CLX-a: A patra la Epifanie

1. Deși în însăși taina întrupării Domnului ar fi mereu de față limpezi semne dumnezeiești, sărbătoarea de astăzi²³ descoperă și arată în multe chipuri că Însuși Dumnezeu a venit în trup omenesc, ca firea muritoare, mereu cuprinsă de în-

²² Huius mundi princeps – lit. pe prințul acestei lumi.

²³ Hodierna solemnitas.

tuneric, să nu piardă prin neștiință ceea ce merită ținut și păstrat prin atâta har. Căci Cel ce a vrut să Se nască pentru noi nu vrea să fie necunoscut de către noi, și de aceea descoperă astfel, ca marea taină a milostivirii să nu devină un mare prilej de rătăcire.

2. Astăzi, magul află în iesle plângând pe Cel pe Care Îl căuta strălucind printre stele. Astăzi, magul se minunează de Cel vădit în scutece, Care îndurase îndelung [să stea] ascuns între astre. Astăzi, magul înconjoară cu adâncă uimire ceea ce vede și unde: cerul pe pământ, pământul în cer; pe om în Dumnezeu, pe Dumnezeu în om; pe Cel pe Care întreaga lume nu-L (putea) cuprinde închis într-un corp mărunț. De aceea magul, întrucât nu reușea să scruteze, nu putea să cuprindă, îndată I se închină. Vede chiar că stelele, luna și soarele nu strălucesc în cer așa (de tare) cum observă că luminează carnea pe pământ. Vede că în unul și același trup s-au adunat în unire dumnezeirea și omenitatea. Acesta, în vreme ce crede că El este Dumnezeu, Îl recunoaște ca Rege, înțelege că este Cel ce va să moară din iubire pentru neamul omenesc, cugetă cu gând temător în ce chip ar putea Dumnezeu să moară, ca și cum Restauratorul vieții ar putea fi ucis, și așa magul încetează să cerceteze cu iscusință ceea ce nu poate descoperi cu (propria) pricepere. Și, întrucât vede că a rătăcit îndelung în cer cu stelele rătăcitoare, se bucură pe pământ că a ajuns la Dumnezeu prin călăuzirea stelei singulare, și a recunoscut magul că toate cele ce sunt văzute limpezi și luminoase pe cer cu ochii omenesți sunt întunecate de taine adânci și, văzând acum, el crede și nu iscodește, ci Îl mărturisește prin darurile tainice: prin tămâie drept Dumnezeu, prin aur drept Rege și prin smirnă drept Cel ce avea să moară. Prin tămâie [Îl mărturisește] drept Dumnezeu, prin aur drept rege, ca să înduplece prin omagiul bogat pe cel pe care l-a tăgăduit și ofensat cu obiceiul nepotrivit și iscoditor și să împlinească ceea ce mulți bănuiau [că se referă] la eunucul din Etiopia: *Etiopia va întinde mâna ei [mai înainte la Dumnezeu] (Ps 67, 32)*. A văzut magul pe Hristos, a ajuns magul cu mâinile sale înaintea iudeului, deoarece, pe când iudeul L-a predat pe Hristos nelegiuirii lui Irod, atunci magul L-a mărturisit pe Hristos drept Dumnezeu prin daruri. De aceea, neamul care era cel mai de pe urmă a devenit cel dintâi, pentru că atunci din credința magilor a fost arătată²⁴ credința neamurilor și a fost înfierată cruzimea iudeilor.

3. Astăzi, Hristos a intrat în albia Iordanului ca să spele păcatul lumii. Ioan însuși mărturisește că El spre aceasta venise: *Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii (In 1, 29)*. Astăzi, robul ține [în mâini] pe stăpân, omul pe Dumnezeu, Ioan pe Hristos. Ține [în mâini] pentru a primi iertarea, nu pentru a o da. Astăzi, precum a spus prorocul, *glasul lui Dumnezeu peste ape (Ps 28, 3)*. Care glas? *Acesta e Fiul Meu iubit întru Care bine am voit (Mt 3, 17)*. Astăzi, glasul lui Dumnezeu (se aude) peste ape, deoarece Dumnezeu Tatăl, ca să dovedească

²⁴ Dedicata – lit. consacrată, consfințită.

realitatea nașterii²⁵, El Însuși stă înaintea ca martor probator pentru Sine și ca Cel ce proclamă: *Acesta este Fiul Meu iubit (Mt 3, 17)*, pentru că nu avea pe altul care să dea mărturie. Taina Tatălui nu este supusă judecății²⁶ [unei alte autorități], nici nașterea dumnezeiască nu cunoaște martor. Dumnezeirea lui Hristos nu primește iscodire din afară, cum Însuși Fiul spune: *Nimeni nu a cunoscut pe Fiul decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaște nimeni, decât numai Fiul (Mt 11, 27)*.

4. Astăzi, Duhul Sfânt plutește deasupra apelor în chip de porumbel, ca, precum acel porumbel îi vestise lui Noe că potopul lumii se retrăsese, astfel să fie cunoscut prin acest semn că naufragiul perpetuu al lumii încetase. Și nu a adus precum acela o ramură a vechiului măslin, ci revarsă cu totul ungera noului mir pe capul Părintelui²⁷, ca să împlinească acel (cuvânt) pe care l-a spus prorocul: *Dumnezeu, Dumnezeul tău, te-a uns pe tine cu untdelemnul bucuriei mai mult decât pe părtașii tăi (Ps 44, 8)*.

5. Astăzi, *Domnul peste ape*. Bine (spune) deasupra apelor și nu sub ape, pentru că Hristos nu slujește botezului Său, ci domnește asupra tainelor²⁸. Astăzi, *Dumnezeul slavei a tunat (Ps 28, 3)*. Și dacă Tatăl din cer tună²⁹, dacă Fiul tulbură curgerile Iordanului, dacă Duhul Sfânt apare din cer în chip văzut³⁰, de ce Iordanul, care a fugit de prezența chivotului Legii, nu se retrage în prezența întregii Treimi? De ce? Pentru că cel ce se supune din dragost începe să nu se mai teamă. Aici, Treimea lucrează tot harul, Se adresează lumii cu toată dragostea; însă atunci [în Vechiul Testament] punea stăpânire pe stihii ca să-i învețe pe slujitori să se teamă. Totuși, între astfel și atâtea întâmplări Ioan a stat neînfricat, fiindcă nu poate să se teamă cel ce prin mărturia îngerească a fost arătat că s-a născut cu totul pentru dragostea de Dumnezeu.

6. Astăzi, Hristos pune începutul semnelor cerești, în vreme ce preface apele în vin ca Cel pe Care Tatăl, prin glasul Său, L-a arătat deja Fiul, să confirme El Însuși că este Dumnezeu prin miracole³¹, pentru că Cel ce preschimbă elementele este Ziditorul elementelor și Cel ce nu ostenește să lucreze împotriva naturii este El Însuși Cel ce a creat natura. Preschimbă apele în vin, ca slăbiciunea firii noastre să aibă folos din vigoarea dumnezeirii. Căci Cel ce a întins printr-o rupere continuă și a înmulțit cu o creștere tainică cele cinci pâini a putut să înmulțească prin creșteri revărsânde și să țină neschimbată măsura vinului la praznicul nunții.

²⁵ Generis fidem.

²⁶ Arbitrium non habet.

²⁷ În mod evident, Hristos este „Părintele” creștinilor, în calitate de Cap al Bisericii și izvorător al unei noi vieți, cum evidențiază Sfântul Petru Hrisologul și cu alte prilejuri în omiliile XXXV.3, LVII.5, LVIII.4 sau LX.5.

²⁸ Sacramentis.

²⁹ Face să-I răsună vocea din cer.

³⁰ Corporaliter.

³¹ Virtutibus – lit. prin puterile Sale.

Dar apa trebuia preschimbată în taina sângelui, ca Hristos să umple potirele de vin curat pentru cei ce beau din vasul trupului Său, ca să se împlinească acel (cuvânt) al prorocului: *Și potirul tău este adăpându-mă ca un puternic (Ps 22, 5)*.

7. Iar astăzi dumnezeirea lui Hristos este arătată în trei feluri: prin darul magilor, prin mărturia Tatălui și prin prefacerea apei în vin, întrucât autoritatea Scripturii întărește ca tot cuvântul să rămână ferm prin cele trei [mărturii], când spune: În [gura a doi sau] trei martori va sta tot cuvântul (2 Co 13, 1). Dar pentru că sărbătoarea însăși ne îndeamnă să venim acum la masa lui Dumnezeu și spre bucuria acelui potir, este de ajuns să cuprindem lucruri [atât de] ample într-o scurtă cuvântare.

[Prin Domnul nostru Iisus Hristos, care trăiește și domnește acum și totdeauna în vecii vecilor. Amin.]³²

³² Adaosul prezent în ediția publicată de J.-P. Migne (*PL* 52, 662).